

Ioan Slavici între spiritul etic și acuzația de colaboraționism 1918-1925

Petre DIN

Motto

„Iubirea de țară mă îndeamnă și-mi poruncește să laud neamul în care m-am născut și să pun în lumină pe locuitorii acestui pământ de unde mă trag. Pe de altă parte, iubirea de adevăr se opune și mă împiedică a lăuda lucruri pe care dreapta judecată mă îndeamnă să le critic. Cred că este mai bine pentru țară să fie puse deschis sub ochii locuitorilor ei mulțimea de păcate pe care le au, decât să se lase înșelați prin lingușiri amăgitoare și prin dezvinovățiri iscusite și astfel să fie încredințați că tot ce fac ei fac bine, în vreme ce toată lumea care are moravuri mai alese critică asemenea purtări”.

(Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, 1716)

Obiectul acestui studiu este reliefaarea atitudinii etice a prozatorului transilvănean Ioan Slavici în perioada 1918-1925. În scopul prezentării cât mai pertinente a acestui subiect am considerat că se impune o expunere sumară a biografiei lui Slavici.

Născut la 18 ianuarie 1848 la Șiria, județul Arad, Ioan Slavici se impune ca o personalitate reprezentativă a culturii române la confluența dintre secolele XIX și XX. Situat alături de Eminescu, Creangă și Caragiale, scriitori cu stil fascinant, Ioan Slavici prin limbajul său sobru, meticolos, pătrunde sistematic în universul satului românesc transilvănean, fiind primul scriitor pe care Transilvania îl dăruia românilor la sfârșitul secolului al XIX-lea. Între anii 1854-1858 Slavici frecventează școala „greco-ortodoxă” din satul natal, avându-l dascăl pe Avram Voștinar¹.

Studiile secundare le efectuează la Liceul din Arad și Liceul Piarist din Timișoara. În 1869 îl întâlnim pe Ioan Slavici în capitala Austriei ca soldat cu termen redus, context în care se înscrie la Facultatea de Drept din Viena².

Epoca vieneză are o însemnătate excepțională pentru destinul său de prozator. În capitala Austriei îl cunoaște pe Eminescu, student și el, și destinul va armoniza coexistența unui temperament clasic și echilibrat, transilvăneanul Ioan Slavici și un temperament romantic, dotat cu extraordinara capacitate de înțelegere a universalului, Mihai Eminescu.

În 1884 înființează la Sibiu ziarul *Tribuna*, cotidian, care va susține programul politic al Partidului Național Român, stabilit la Conferința Națională din 1881. O idee esențială a tribuniștilor a fost apropierea de Austria și rolul românilor transilvăneni ca element de ordine și cultură la frontierele orientale ale monarhiei. Autor al unor articole în care susține drepturile românilor transilvăneni, Ioan Slavici, directorul *Tribunei*, este confruntat cu un prim proces în 1884, dar Curtea cu Jurați din Sibiu l-a achitat. În 1888, pe fundalul unui alt articol ce critica comportamentul abuziv al autorităților maghiare, este condamnat de Curtea de jurați din Cluj la un an închisoare și 100 de florini amendă. Prestigiul politic și cultural al lui Slavici i-a asigurat un regim de detenție indulgent la Vaț. Directorul penitenciarului, Kovacs, îi permitea să lucreze la documentele Hurmuzachi, îi permitea vizite ale prietenilor și familiei. Născându-i soția, Eleonora Tănăsescu, i s-a aprobat să locuiască în familie timp de două săptămâni³.

1 Pompiliu Marcea, *Ioan Slavici*, Timișoara, 1978, p. 23.

2 George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini și până în prezent*, ed. a II-a, București, 1983, p. 506.

3 Pompiliu Marcea, *op. cit.*, 96.

La izbucnirea Primului Război Mondial în 1914, Ioan Slavici se pronunță pentru neutralitate. Filohabsburgismul era sedimentat în mentalitatea scriitorului încă din perioada studiilor liceale și s-a conturat sistematic în epoca studiilor vieneze. În concepția sa, atașamentul românilor față de Austria ar fi diminuat influența nefastă a țarismului și a Angliei asupra românilor. Ca expresie a acestei stări de spirit este ipostaza sa de redactor șef la ziarul Ziua în care militează pentru neutralitatea României în Primul Război Mondial. Atitudinea sa îi atrage adversitatea lui Octavian Goga și Vasile Lucaciu, adepți ai unității naționale prin război. În august 1916, redactorul șef al Zilei este arestat, închis la Fortul Domnești, apoi transferat sub stare de arest la hotelul Luvru din București⁴. A fost eliberat după cinci săptămâni. În timpul ocupației germane scrie articole de orientare progermană la ziarul Gazeta Bucureștilor. Atitudinea față de Germania și Austria se datora repulsiei față de țarism, perceput ca un simbol al oprîmării și brutalității. Mircea Bălan menționează că Ioan Slavici a ajuns să colaboreze cu ocupanții germani și să figureze pe lista trădătorilor, întocmită de Anibal Stoenescu, director în Prefectura Poliției Capitalei, pentru că în percepția scriitorului „idealul național... nu se va putea nicodată înfăptui cu concursul Rusiei... dacă noi am fi mers, alături de puterile Centrale, azi, când în Rusia a izbucnit revoluția, cred mai degrabă că Basarabia ar fi putut reveni la patria mamă decât Ardealul ce în impresia mea este un fruct ce nu e bine copt”⁵.

În opinia noastră, documentul este un excelent argument ce-l definește pe prozator ca o persoană demnă, cu un caracter puternic și verticalitate morală deosebită. El a rămas fidel acestei orientări încă de la începutul carierei sale publice, fiind convins că pericolul mare pentru România îl reprezenta Rusia. Rapturile teritoriale suferite de România, în favoarea Rusiei țariste, au consolidat în timp această convingere a sa, el fiind și un mare admirator al sobrietății și spiritului civilizator profesat de Viena imperială.

După încheierea războiului și întoarcerea din Moldova a regelui Ferdinand și a guvernului, Ioan Slavici este arestat la 18 ianuarie 1919, când împlinea 71 de ani, sub acuzația de colaboraționist cu ocupanții Bucureștiului. Este condamnat la cinci ani de închisoare și încarcerat la închisoarea Văcărești. La 18 decembrie 1919, după unsprezece luni de detenție este eliberat⁶. Totuși, din cauza convingerilor sale filogermane și filoautriece Ioan Slavici a fost supus unui brutal oprobiu public, fiind considerat ca „trădător de țară”. În fapt, obstinația de a fi consecvent până la sfârșitul vieții atitudinii sale filohabsburgice este un reper pozitiv din punct de vedere etic.

Finalul războiului perpetua în statele beligerante o multitudine de probleme cu consecințe dureroase: pierderi de vieți omenești, deficit demografic, distrugeri materiale de proporții, de localități urbane și rurale, locuințe, căi de comunicație și întreprinderi industriale, potențial de producție diminuat și producții mult mai mici în industrie și agricultură, inflații monetare în creștere și prețuri în expansiune, pierderi irecuperabile din patrimoniul național⁷.

Simultan a început și o adevărată campanie de incriminare și judecare a personalităților culturale și politice suspectate de colaborare cu inamicul. Unele personalități erau suspectate pentru crimă de înaltă trădare, altele pentru colaborare cu ocupanții. Anibal Stoenescu a conceput și o listă a ziariștilor trădători din perioada ocupației: C. Stere, D. Pătrășcanu, I. Teodorescu, M. Stănescu și I. Slavici⁸.

Acest document demonstrează că un segment important al elitei culturale românești a militat pentru neutralitate sau pentru cooperarea cu Puterile Centrale. „Germanofili” și „austrofili” sunt adepții intrării României în război alături de Puterile Centrale, dar cei mai mulți dintre ei sunt adversari ai Rusiei, deci mai mult „rusofobi” decât „germanofili”⁹. În atitudinea lor politică erau animați nu atât de loialitatea față de Germania și Austro-Ungaria, cât de pericolul expansionist reprezentat de Rusia țaristă. La nivelul imaginarului elitei domina ideea că principalul pericol pentru România îl reprezenta mai mult Rusia decât Germania și Austro-Ungaria. Raționamentul acesteia era că ocuparea Transilvaniei ar fi fost inutilă, căci victoria Rusiei în război, coagulat cu o eventuală dispariție a Austro-Ungariei, ar fi consolidat rolul dominant al Rusiei în Europa Centrală și Sud-Estică.

---

4 *Ibidem*, p. 124.

5 Mircea Bălan, *Istoria trădării la români*, vol. II, Editura Eurostampa, Timișoara, 2002, p. 335.

6 *Ibidem*, p. 132.

7 *Istoria Românilor*, vol. VIII. România întregită (1918-1940), coord. Ioan Scurtu, Editura Enciclopedică, București, 2003, p. 75.

8 Mircea Bălan, *op. cit.*, vol. II, pp. 334-335.

9 Lucian Boia, „Germanofili”. *Elita intelectuală românească în anii Primului Război Mondial*, Editura Humanitas, București, 2009, p. 62.

Argumentele germanofililor sunt cel mai pregnant reliefate de Constantin Kirițescu. „Noi n-avem interes ca Rușii să iasă învingători: ar fi fost triumful autocratismului, al obscurantismului, al celei mai periculoase reacțiuni. Rusia învingătoare, va fi stăpână peste Bosfor și Dardanele, ceea ce ar însemna robia noastră economică. Cât despre sentimentele și intențiile ei față de noi, istoria e un martor elocvent. Dimpotrivă, Rusia înfrântă, înseamnă redobândirea Basarabiei. E adevărat că frații noștri din Ardeal suferă, dar mai mult suferă cei din Basarabia și mai mult amenințați în existența lor. Din punct de vedere al probabilităților, Rusia va fi înfrântă, fiind alături de ea îi vom împărtași soarta. Ajutorul rusesc nu ne va fi de niciun folos, căci au comandanți slabi, iar din punct de vedere tehnic, ei înșiși sunt prost aprovizionați și avizați la ajutorul aliaților, care le vine greu și printr-un ocol foarte lung, vom beneficia de superioritatea comandamentului german și o aprovizionare bogată, pe care toată pregătirea noastră economică și militară de trei decenii o înlesniră.

Argumentele erau desigur puternice și impresionante. Respectul pentru incontestabila forță militară germană și pentru păstrarea politicii noastre tradiționale le măreau încă valoarea”¹⁰.

Altă explicație a elitei „germanofile” este și formația sa intelectuală. Pe tot parcursul secolului al XIX-lea „modelul cultural german” a concurat cu succes „modelul francez”. Societatea culturală Junimea, fondată în anul 1863, avea drept repere culturale trei personalități de formație germană: Titu Maiorescu, mentorul cultural al generației sale, Petre P. Carp, liderul politic și poetul, scriitorul și ziaristul Mihai Eminescu. În ultimul sfert al secolului al XIX-lea, tot mai mulți tineri au studiat și s-au specializat în universități germane. La această apetență a contribuit și imaginea Germaniei după victoria împotriva Franței în războiul din 1870-1871 și notorietatea câștigată de regele Carol I. Acest considerent arată că formația culturală a jucat un rol considerabil în opțiunea politică și culturală a elitei „germanofile”¹¹.

Printre persoanele urmărite, arestate și acuzate de colaborare cu inamicul s-a numărat și scriitorul Ioan Slavici. Personalitate importantă a societății românești antebelice, Ioan Slavici a devenit obiectul unui proces de presă. Scriitorul, profesorul și omul public la venerabila vârstă de 71 de ani, a fost citat la Curtea Marțială și reținut la 18 ianuarie 1919, de către conaționali săi. I s-a intentat un proces în fața instanțelor militare, proces la care nu s-au pretat nici măcar oficialitățile austro-ungare. Așa cum menționează scriitorul, cea mai mare umilință publică adusă a fost gestul lui Nicolae Iorga care l-a scuipat în public. „În drum spre Curtea Marțială mi s-a întâmplat să-l întâlnesc pe marele nostru istoriograf Nicolae Iorga. Trecea mergând spre Academia Română prin fața Palatului Știrbei, iar eu mă aflam în cealaltă parte a străzii mergând spre Biserica Alba. Zărindu-mă, el s-a oprit și a scuipat spre mine tare și cu multă ostentație, încât trecătorii s-au oprit ca odinioară când cu bine știutul Ionaș. De astă dată nu m-am mai crucit și m-am mângâiat a-mi zice: «Ăstuia nici la cele mai adânci bătrânețe n-o să-i vină mintea!»”¹².

Motivul invocat de autorități în reținerea lui Slavici a fost colaborarea sa publicistică la „Gazeta Bucureștilor”, în perioada martie-septembrie 1917 și iulie-august 1918. În articolele sale pledează pentru integritatea monarhiei habsburgice și prezintă Rusia țaristă ca fiind pericolul cel mai mare pentru români. Servind linia propagandei germane, prozatorul îi percepe ca adversari ai intereselor românești atât pe ruși, cât și pe francezi și englezi „cei mai haini dușmani ai țării noastre”¹³.

Constantin Kirițescu este necruțător în referințele sale privind linia politică urmată de „Gazeta Bucureștilor”. „Gazeta a dus o campanie de neadevăruri, calomnii, intrigă și insulte față de România, de guvernul și armata sa, față de suverani și de bărbați politici partizani ai războiului și ai rezistenței. Mai târziu, față de scrupulele unora dintre ziariști, profesioniști români de a colabora la o gazetă pur polițienească, cele două jumătăți ale ziarului s-au despărțit. Partea românească, devenită Gazeta Bucureștilor, încăpută pe mâna unor mercenari ai condeiului, evrei și români, vrednică urmașă a ziarelor Ziua și Seara din timpul neutralității, a scoborât cele din urmă trepte ale abjecțiunii gazetărești”¹⁴.

Comportamentul public al scriitorului relevă o personalitate cu un puternic caracter și spirit etic. Intelectual de cultură germană și mare admirator al civilizației habsburgice, Ioan Slavici se pronunță în favoarea

10 Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, vol. I, ed. a II-a, Editura Casei Școalelor, București, 1921, pp. 127-128.

11 *Ibidem*, pp. 62-63.

12 Ioan Slavici, *Închisorile mele*, Editura A.L.L.F.A, București, 1996, p. 52.

13 Lucian Boia, *op. cit.*, p. 311.

14 Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 171.

continuării politice tradiționale alături de monarhia habsburgică. Fidelitatea față de împărat a fost o trăsătură constantă a activității lui publice și publicistice. Cameleonismul și trădarea îi repugnă scriitorului. Ioan Slavici nu a avut atât de multe rezerve în susținerea Unirii de la 1 decembrie 1918, cât în lipsa de pregătire a celor două entități statale din punct de vedere spiritual pentru Marea Unire. „Nu puteam apoi să pierdem din vedere că atât la italieni, cât și la germani, unirea politică a fost urmarea firească a unirii culturale și că am vedea lucrurile de-a doua mână dacă am vrea ca la noi unirea culturală să se facă după ce a fost făcută cea politică”¹⁵. Până la 1918 singurul centru real de putere era cel imperial. Acestuia, Slavici îi este loial. Forța propriilor convingeri este fără echivoc și ea se materializează prin declarații proimperiale. „Am supt oarecum cu laptele mamei simțământul de devotament față de Împăratul”¹⁶.

Afirmația lui Slavici este un argument al unui caracter intransigent ce nu-și trădează convingerile, în pofida umilințelor publice la care a fost supus. Scriitorul afirmă că perioada anilor 1850-1870 a fost benefică pentru românii din Imperiul Habsburgic, căci iobăgia a fost desființată, drepturile românilor recunoscute, la fel și utilizarea limbii în administrație și biserică. Doar dualismul austro-ungar, sever criticat de Slavici, a stopat această evoluție benefică pentru români.

Arestarea sa a fost însoțită de întemnițarea la Văcărești în condiții groaznice, încât deținuții își doreau mai mult moartea decât să suporte în continuare regimul închisorii. „Erau ce-i drept, murdărie, aer îmbăcsit, fumărie, fel de fel de mirosuri, erau ploșnițe, păduchi și râie, era o lume plină de febră recurentă, de vărsat și de tifos exantematic, tușeam și iar tușeam, de băgam spaimă în ce-i ce mă vedeau, mă zbăteam în culcuș, toate acestea sunt adevărate”¹⁷.

Ioan Slavici descrie extrem de amănunțit, condițiile de detenție de la Văcărești. „Mă înăbușea deci fumul de tutun, de petrol, de lignit, aerul îmbăcsit și plin de miros greu, încât aveam accese de înecăciune, mă zbăteam în culcuș ori umblam besmetic printre paturi și nu-i lăsam pe mai fericiții mei tovarăși să doarmă.

Mai era pe deasupra și alta.

Se zicea că cel mai bun mijloc de a alunga păduchii sunt spălăturile cu petrol. Mai înainte de a se culca dar, tovarășii mei se dezbrăcau în pielea goală și se spălau pe tot trupul cu petrol. Eu nu puteam să fac ca dâșii. Lasă că în urma unui defect de educație nu eram în stare să mă prezint în pielea goală în fața altora, dar nu mă iertau nici eczemele să fac spălături cu petrol. Vai de sufletul meu.

«Nenorocitele – îmi ziceam – tușind încă mai greu. Fug acum păduchii de la ei și se adună toți pe tine»¹⁸.

Slavici este condus să cunoască anexele „stabilimentului” și revolta față de cele întâlnite este și mai vehementă. „Spitalul nu era un adevărat spital, căci nu am găsit în el nici medic, nici medicamente, ci numai rămășițe de ființe omenesti, care nu mai au nevoie nici de medic nici de medicamente”¹⁹.

Compararea sistemelor de detenție, de la Vaț cu cel de la Văcărești, îi conferă acestuia prilejul unor reflecții amare. „La Vaț, unde am stat închis peste un an, plăteam chirie, dar aveam iatacul meu curat, pat cu așternut cuviincios și regulat primenit, masă, două scaune și dulap pentru păstrarea hainelor și a albiturilor. Pentru o taxă bine mi se puneau la dispoziție și un om care mă servea în toate privințele. Dacă n-aș fi fost în stare să plătesc, plătea comuna în care-mi aveam domiciliul”²⁰.

Ca o ironie a destinului, regimul închisorii de la Vaț, impus de adversarii săi politici, autoritățile maghiare, era mai suportabil pentru scriitor și opera sa reflectă această realitate. „Penitenciarul se afla pe țărmul Dunării, în mijlocul căreia se întinde o insulă acoperită de zăvoaie cu luminișuri. Câteodată, fiind ziua frumoasă, treceam însoțit de gardian în penitenciar și prin penitenciar la marginea Dunării unde mă aștepta soția mea cu copilul și cu servitoarea. Mă urcam apoi într-o luntriță și doi vâslași ne treceau pe insulă, unde petreceam până pe înserate în toată libertatea”²¹.

Derularea procesului ziaristilor implica mai multe formalități: acuzații în proces trebuie să-și cunoască dosarul și să se întâlnească cu avocații. Ziaristii sunt aduși de la Văcărești la București, la Hotelul Modern.

15 Ioan Slavici, *Amintiri*, Editura Minerva, București, 1983, p. 16.

16 Lucian Boia, *op. cit.*, p. 309.

17 Ioan Slavici., *Închisorile mele*, Editura A.L.L.F.A. București, 1996, p. 108.

18 *Ibidem*, p. 97.

19 *Ibidem*, p. 102.

20 *Ibidem*, pp. 95-96.

21 *Ibidem*, p. 34.

Tudor Arghezi, internat și el la Hotelul Modern menționează faptul că în timp ce colegii lui de suferință se plictiseau teribil și protestau împotriva detenției, scriitorul redacta aproape zece ore pe zi. „Slavici indiferent, nici n-aducea vorba de asemenea fleacuri. Conștiința lui se știa curată și omul n-are nevoie de mai mult ca să suporte calm orice calibru de nedreptate”²².

Procesul ziaristilor a început în data de 22 februarie 1919 în fața Curții Marțiale și s-a derulat timp de 13 zile. Presa își manifestă nemulțumirea că printre cei acuzați se aflau numai ziaristi, dar nu și miniștri și înalți demnitari din perioada ocupației. Ca paradigmă în acest sens este Alexandru Marghiloman, fostul șef al guvernului, care este doar citat ca martor, cu atât mai puțin ca implicat în proces²³.

La proces Slavici a refuzat asistență judiciară, susținând că nu a făcut nicio crimă împotriva poporului său. „Eu am avut o mulțime de procese de presă, și totdeauna, când am fost dat în judecată, mi s-a spus pentru care anume articol sunt tras în judecată și pentru care anume pasagiu din acel articol. De ce? Pentru ca să-mi pot pregăti apărarea.

Aici m-am pomenit deodată cu o grămadă de articole. Surprins! Să te aperi pentru articolele acestea. Ei bine, cum să mă pregătesc eu așa în pripă? Cum să îndrăznesc să mă adresez unui avocat, ca să mă apere, când n-am puțința de a-i da cuvenitele informații ca să-mi ia apărarea?”²⁴.

Una din acuzațiile aduse merită să fie menționată: „se batjocorește simțămintele țării, ale conducătorilor țării și pe cei ai aliaților”. Argumentul în sprijinul acestei acuzații este un text elaborat de scriitor. „Nu prea puneți temei pe Franța, nici pe Anglia, căci pentru ele mai presus de toate sunt propriile lor interese care nu se potrivesc cu ale noastre. Una zic înainte de război, alta în timpul războiului și teamă mi-e că iar alta vor zice după război”²⁵. Acuzația este total nefondată, căci prozatorul, ziaristul și profesorul Ioan Slavici a fost unul dintre cei mai apropiați lideri publici de regele Carol I și regina Elisabeta și timp de o jumătate de secol a contribuit la dezvoltarea românilor prin cultură.

Altă acuzație adusă scriitorului a fost aceea de „trădare” și „vânzare la inamic”. Declarația scriitorului destructurează în totalitate acuzațiile lansate de comisarul regal. „Domnule Președinte și Onorabilă Curte. Ar fi o rușine – nu pentru mine, ci pentru societatea în mijlocul căreia am trăit cum am trăit, dacă la bătrânețe aș fi ajuns într-o stare încât să fiu nevoit a mă face trădător pentru că nu am ce să mănânc! Vă rog, eu nu sunt om care nu are nevoie de nimic. Domnia sa mi-a zis să te fi dus să măтури strada. Foarte frumos! N-am nevoie de așa ceva: totdeauna găsesc lecții particulare din care pot să trăiesc”²⁶.

Depoziția scriitorului este exemplară prin argumentele utilizate spre a deconstrui acuzația de „trădare”. „Domnule Președinte și onorabilă Curte, nu știu ce vor zice urmașii noștri când vor afla că Ioan Slavici era pus în rândul trădătorilor pentru că lua 50 de lei de articol scriind tocmai ce toată viața lui a scris. Eu aș putea să dovedesc că mi s-au oferit o mie de lei pe lună și foarte plăcute căpătuiri pentru câte un singur articol pe săptămână, și nu am primit pentru că vorba era să scriu și ceea ce nu se potrivește cu convingerile mele”²⁷.

În depoziția sa, scriitorul accentuează ideea că articolele publicate sunt generate de convingerile sale politice și că nu avea sentimentul că produsele daune poporului român. Invocă numele lui Andrei Șaguna, Mihail Kogălniceanu și Mihai Eminescu susținând că militantismul său se încadra în concepțiile politice ale acestora. Argumentele lui Slavici sunt sustenabile și ele conferă demnitate și onoare scriitorului. Răspunde și la acuzația că ar fi vândut germanilor interesele statului român. „Se spune că am vândut în permanență interesele țării și eu am rămas totuși sărac. Unde-i prețul vânzării?”²⁸. Ioan Slavici avea din nou dreptate. Realitatea consta în faptul că mulți industriași își construiseră, într-o perioadă scurtă, palate, deveniseră patroni de mari întreprinderi și-și cumpăraseră vaste proprietăți. El rămăsese un om modest în pofida activității sale de cinci decenii în domeniul culturii naționale. „Am zis dar, să vină domnul comisar regal și să arate: m-a văzut pe mine

22 D. Vatamaniuc, *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, Editura Academiei Republicii Române, București, 1968, p. 475.

23 *Ibidem*.

24 Ioan Slavici, *Închisorile mele*, Editura A. L. L. F. A., București, 1996, p. 130.

25 *Ibidem*, p. 149.

26 *Ibidem*, p. 136.

27 Ioan Slavici, *Închisorile mele*, Editura A. L. L.F.A., București, 1996, p. 144.

28 D. Vatamaniuc, *op. cit.*, p. 476.

trăind în belșug? M-a văzut la baluri? M-a văzut la teatre? M-a văzut în călătorii? M-a văzut risipind averi? Cum m-am vândut? Ce s-a făcut prețul vânzării!”²⁹.

În volumul, *Închisorile mele*, Slavici afirmă că nu realizarea Marii Uniri de la 1 decembrie 1918 este problema, ci dificultățile pe care le va avea guvernul condus de Ionel Brătianu după extensiunea teritoriului statului român. „România Mare, zic unii, s-a înființat, ce-i drept, dar e desființat statul românesc, în statul poliglot, în care se pierde, are hotarele deschise și spre Bulgaria, și spre Serbia, și spre Ungaria, și spre cehoslovaci, și românii au să-și mistuie puterile vii c-o iredentă bulgară, cu alta sârbească, cu iar alta maghiară, ba chiar și cu una ucrainiană, ca să nu mai vorbim de cea germană ori de milionul de evrei – acum toți cetățeni cu reazăm puternic mai ales în Anglia și în America. Au trecut timpurile când românii erau stăpâni pe țărișoara lor: trăiesc în țară mare, dar sunt legați – ferecați atât politicește, cât și în viața lor economică. După toate acestea ne așteptăm ca azi-măine să se deschidă chestiunea panslavistă printr-un război cu Serbia, care-i are pe toți slavii în partea ei, în vreme ce noi am pierdut și stima, și încrederea, și simpatia tuturor popoarelor”³⁰.

Ioan Slavici este unul dintre intelectualii români, publicist și ideolog național, loial împăratului de la Viena, care a avut o altă percepție asupra realităților politice contemporane. Orientarea sa națională este relevată prin trei doleanțe: fidelitate totală față de Curtea Vieneză, drepturi egale pentru românii din Transilvania opresați de autoritățile maghiare și relații apropiate cu statul român. Această convingere este constantă în viața scriitorului și ea relevă un „surplus de caracter”³¹. Realitățile politice din jurul său se schimbă, dar el nu reușește să se adapteze acestora și rămâne atașat împăratului habsburgic. „În toate cărțile de citire sunt scrieri de ale mele, în toate manualele de istorie literară e trecută biografia mea.

Au să fie ele aruncate în foc?

De ce!?

Pentru faptul că nu am vrut să mă lepăd și eu când s-au lepădat și alții de convingerile în care au stăruit bunii și părinții noștri și până ieri am stăruit și noi, cei încă în viață.

Toată lumea strigă: Nu avem caractere! Iar pe mine să mă osândiți pentru că am fost statornic toată viața mea?”³².

Desăvârșirea unității naționale a generat oprobiul public împotriva disidenților. Regele Carol I a decedat în 10 octombrie 1914, Partidul Conservator a dispărut imediat după finalul războiului, P.P. Carp și Titu Maiorescu trecuseră și ei în eternitate, iar Constantin Stere era detestat de clasa politică. În acest context, lui Slavici nu i se va ierta nici după moarte poziția adoptată. În istorie perdanții sunt totdeauna judecați aspru³³. Această logică a funcționat ireproșabil și în cazul lui Ioan Slavici.

După 13 zile de proces, instanța militară a pronunțat verdictul: cinci ani închisoare pentru bătrânul scriitor. Rostirea sentinței i-a produs o mare durere fiicei sale Lavinia. „Plângi, fata mea, plângi – i-am zis dar nu pentru că vezi osândit pe tatăl tău, ci pentru că ai să-ți petreci viața în țara care suferă asemenea rușine. Adu-ți aminte de Crăiniceanu și gândește-te la colonelul Verza: față de mine curtea a fost de o extremă indulgență”³⁴.

Din informațiile unui contemporan aflăm că pronunțarea sentinței nu i-a modificat comportamentul existențial. Solicită teren în fața celulei, sapă, greblează și sădește ceapă, salată, ardei, crizanteme, petunii. Prășește cu furculița și le udă cu ulcica în care își pregătea mâncarea³⁵.

În urma unei intense campanii de presă conduse de Nicolae Iorga și Gala Galaction, guvernul decide să elibereze ziaristii deținuți la Văcărești. În data de 18 decembrie 1919, după unsprezece luni de închisoare, Ioan Slavici este eliberat.

Alături de Ioan Slavici au fost implicați în proces încă 23 de persoane, cei mai mulți fiind tot atât de „vinovați” precum scriitorul, publicistul și profesorul Ioan Slavici. Un segment dintre aceștia serviseră autoritățile militare ca simpli traducători, alții au executat tot soiul de servicii mărunte pe lângă autoritățile de ocupație germane și austro-ungare, și alții au scris articole în „Gazeta Bucureștilor”. Prin tot ceea ce au făcut ei

---

29 Ioan Slavici, *op. cit.*, p. 136.

30 *Ibidem*, pp. 116-117.

31 Lucian Boia, *op. cit.*, p. 306.

32 Ioan Slavici, *op. cit.*, p. 149.

33 Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008, p. 440.

34 Ioan Slavici, *op. cit.*, p. 127.

35 Dumitru Vatamaniuc, *op. cit.*, p. 478.

nu pot fi catalogați ca fiind „trădători”, căci nu au dezertat la inamic, nici nu au luptat alături de adversar, și cu atât mai puțin au subminat interesele naționale. Slavici nu a făcut altceva decât să scrie câteva articole în momente deosebit de dificile pentru românii aflați sub ocupația Puterilor Centrale.

În aceste condiții nu se poate susține că Ioan Slavici a fost un filomaghiar sau filogerman. A fost un naționalist moderat. Iubirea față de națiunea română o moștenise cu predilecție de la tatăl său, membru al Asociațiunii Naționale pentru Cultură și abonat la publicațiile românești. Naționalismul scriitorului este mai puțin radical decât cel al lui Mihai Eminescu³⁶. Reflecțiile din ultimii ani de viață asupra situației din România argumentează fidel atitudinea sa națională. „Stau pe gânduri, mă uit împrejurul meu și nu îndrăznesc să mă bucur de norocul cel mare, ba câteodată jale adâncă mă cuprinde în fața temerii ca nu cumva mâine ori poimăine la Chișinău, la Cernăuți, la Brașov, la Cluj, la Oradea Mare, la Arad, la Timișoara, ba până chiar și la Sibiu să fie cum e azi la București.

Pentru ca să mă pot bucura, ar trebui să văd petrecându-se în România Mare faptele în vederea cărora am scris noi toți cei care am stăruit pentru refacerea moravurilor în România încă nu mare”³⁷.

La finalul acestui studiu se impun câteva precizări:

1. Românii transilvăneni opresați de regimul dualist instaurat în 1867 militau pentru revenirea la statutul de autonomie în cadrul Monarhiei Habsburgice, participarea la conducerea statului, învățământ românesc de toate gradele și drepturi egale cu națiunea maghiară. Unirea cu România nu a fost formulată oficial niciodată până la declanșarea Primului Război Mondial. În opinia lui Lucian Boia, exista în imaginarul elitei românești o Românie Mare, dar proiectul Unirii Transilvaniei cu România nu era de actualitate în anul 1914³⁸.

2. Ioan Slavici se integrează acestei elite ce considera că proiectul unificator trebuie să se deruleze momentan pe coordonate culturale. Ca argument al ideii sale invoca motivul unificării statului italian și a celui german. Din punct de vedere politic este adeptul Monarhiei Habsburgice, ce impunea coabitarea mai multor națiuni în frontierele aceluiași stat. Așa cum menționa Nicolae Manolescu: în mod paradoxal, „toleranța este aceea care l-a pierdut pe Slavici”³⁹.

3. În timpul derulării războiului scriitorul nu colaborează cu ocupantul. La Bukarester Tageblatt, funcționează doar ca și corector de texte. Articolele scrise la Gazeta Bucureștilor îl deculpabilizează de acuzația de colaboraționism, impusă de Curtea Marțială în 1919, acuzație pentru care a executat unsprezece luni de închisoare. În pofida oprobiului public, el a rămas un fidel susținător al monarhiei austriece.

Ioan Slavici between Ethical Spirit of Collaboration and Charge 1918-1925 (Summary)

Transylvanian people oppressed by the regime installed in 1867, campaigned for a return so the status of autonomy within the Habsburg monarchy, participation in state leadership, education of all levels and equal right with the Hungarian nation. Union with Romania has never been officially formulated until the outbreak of the First World War According to Lucian Boia it existed in imaginary Romanian elite of Great Romania was not current in 1914.

Ioan Slavici integrates the elite who consider the project should be run temporarily unifying the cultural coordinates. As an argument for his idea, he invoked the unification of the German and Italian State. As Nicolae Manolescu mentioned, that paradoxically the tolerance is lost on the way. During the unfolding war, the writer did not collaborate with the occupier. In Bukarester Tageblatt he works just as a corrector of written texts. The articles written in the Bucharest Gazette discharge him of collaborationism, imposed by court martial in 1919 and for which he executed eleven months of prison. Despite public refusal he remained a loyal supporter of the Austrian monarchy.

36 Nicolae Manolescu, *op. cit.*, pp. 441- 442.

37 Ioan Slavici, *Închisorile mele*, Editura A.L.L.F.A., București, 1996, p. 211.

38 Lucian Boia, *op. cit.*, pp. 69-70.

39 Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008, p. 442.

